

॥ స్తాయి 1 - శ్రీమద్భగవద్గీత పుద్ర ఉచ్చారణ మార్గదరిగ్క || (ఈ మార్గదరిగ్క ప్రాధమిక స్తాయి భగవద్గీత సాధకుల కోసం రూపొందించబడింది)

ప్రాస్వ మరియు దీర్ఘక్షరములు - ఉచ్చారణ నియమములు

- లఘువు - '**ఆ, ఇ, ఉ, ఒ, ఔ**' లు మరియు వీటితో వచ్చిన అక్షరముల ఉచ్చారణను **ప్రాస్వ** (సమయము-ఒకమాత్రకాలము/ రెప్పపొటు) ముచేయాలి, దీర్ఘము కాదు.
- దీర్ఘము - '**ఆ, ఈ, ఊ, ఉ, ఐ, ఒ, ఔ**'. లు మరియు వీటితో వచ్చిన అక్షరముల ఉచ్చారణను **దీర్ఘము** (సమయము-రెండుమాత్రకాలములు) చేయాలి, **ప్రాస్వము** కాదు.

అనుస్వారము - ఉచ్చారణ నియమాలు:

- **అనుస్వారము (సున్న):**- అనుస్వారము అంచే స్వరములను అనుసరించి ఉండేది అని అర్థము. దీని ఉచ్చారణ **ముక్కు/నాసిక** సహాయముతో చేయబడుతుంది. ఈ అనుస్వారము తెలుగులో వర్ధము పక్కన 'సున్న' లాగా సంస్కృతంలో వర్ధము వైన బిందువు లాగా, మరికొన్ని సార్లు 'మ్' గాను ప్రాయబడుతుంది.
- **అనునాసిక/నాసికములు:**- అనునాసికలు అంచే నాసికా హల్లులు. వీటిని నోరు మరియు ముక్కు సహాయముతో ఉచ్చారణ చేస్తాము. తెలుగు అక్షరమాలలోని హల్లులలో **5వర్ధముల** '(క, చ, ట, త, ప)' యొక్క ఆఖరి(5వ) అక్షరములు అనునాసికలుగా చెప్పబడతాయి. '(జ్, ఝ్, ఞ్, న్, మ్)'
- అనుస్వార ఉచ్చారణ దాని తరువాత వచ్చే వర్ధము మీద ఆధారపడి ఉంటుంది. అంచే అనుస్వార ఉచ్చారణ యొక్క ధ్వని ఆతరువాత వచ్చే వర్ధమును సారము మార్పు చెందుతూ ఉంటుంది.

హల్లులు(వ్యంజనములు) - వర్ధములు: సంస్కృతములో హల్లుల ఉత్పత్తి స్తానములను బట్టి, హల్లులు వివిధ వర్ధములుగా విభజించబడినవి (చివరిపుట లోని చిత్రం చూడగలరు). ప్రతి వర్ధము, అందులోని మొదటి అక్షరం ఆధారంగా గుర్తించబడుతుంది.. అవి :

'క' వర్ధము - కంణ్యములు

- '**క్, ఛ్, గ్, ఘ్, జ్** - కంఠము' నుండి పుట్టిన వర్ధములు, కనుక వీటిని '**కణ్యములు**' అంటారు.
- ఈ వర్ధమునకు అనునాసిక '**జ్**' కనుక, ఈ వర్ధమునకు సంబంధించిన అక్షరములకు ముందు ఉన్న అనుస్వారము ను '**జ్**' గా పలుకవలెను.
ఉదా. :- **కంకణ (కజ్జుణ), పంఖ (పళ్ళ), గంగా (గళ్ళ), సంఘ (సళ్ళ)**
- '**క్ష**' అనునది సంయుక్తాక్షరము, **క్+ష** అక్షరముల కలయిక. దీనిలో మొదటి అక్షరము '**క్**' కనుక, '**క్ష**' అను అక్షరానికి ముందు ఉన్న అనుస్వారము '**జ్**' గా పలకవలెను.
ఉదా. :- సంక్షిప్త (**సళ్ళిప్త**)

'చ' వర్ధము - తాలవ్యములు

- 'చ, ఛ, జ్, మ్, ఞ్' - దవడల్ నుండి పుట్టిన వర్ధములు. వీటిని 'తాలవ్యములు' అంటారు.
- నాలుకను అంగిలిలోని ముందు (మెత్తటి) భాగానికి తగిలిస్తూ, దవడల సహాయముతో పలుకుతాము. ఈ వర్ధమునకు అనునాసిక 'ఞ్' కనుక, ఈ వర్ధమునకు సంబంధించిన అక్షరములకు ముందు ఉన్న అనుస్వారమును 'ఞ్' గా పలకవలెను.
ఉదా. :- చంచల - (చజ్ఞల), పంచీ (పజ్ఞింపు), పంజా (పజ్ఞా), రాంర్ఘా (రాజ్ఞా)
- 'జ్' అనునది సంయుక్తాక్షరము, 'జ్' మరియు 'ఞ్' అక్షరముల కలయిక. దీనిలో మొదటి అక్షరము 'జ్'. కనుక, 'జ్' అను అక్షరానికి ముందు ఉన్న అనుస్వారము 'ఞ్' గా పలకవలెను.
ఉదా. :- ఇదం+ జ్ఞానం = ఇదజ్ఞానమ్

'ట' వర్ధము - మూర్ఖన్యములు

- 'ట్, ర్, ట్, ట్, ట్' - అంగిలిలో గట్టి(వెనుక) భాగాన్ని నాలుక కొస భాగము వెనుకకు మడిచి తాకుతూ పలికే వర్ధములు, వీటిని 'మూర్ఖన్యములు' అంటారు.
- ఈ వర్ధమునకు అనునాసిక 'ట్' కనుక, ఈ వర్ధమునకు సంబంధించిన అక్షరములకు ముందు ఉన్న అనుస్వారమును 'ట్' గా పలుకవలెను.
ఉదా. :- ఘంటా (ఘణ్ణా), కంఠ (కణ్ణ), పండిత (పణ్ణిత), ఘంఢ (ఘణ్ణ)

'త' వర్ధము - దన్యములు

- 'త్, థ్, ద్, ధ్, న్' - దంతముల్ నుండి పుట్టిన వర్ధములు, వీటిని 'దన్యములు' అంటారు. వీటి ఉచ్చారణ దంతముల సహాయముతో పలుకుతాము.
- ఈ వర్ధమునకు అనునాసిక 'న్' కనుక, ఈ వర్ధమునకు సంబంధించిన అక్షరములకు ముందు ఉన్న అనుస్వారమును 'న్' గా పలకవలెను.
ఉదా.:- పంత (పన్త), పంధ (పన్ధ), కంద (కన్ధ), అంధ (అన్ధ)
- 'త్' అనునది సంస్కృతములో సంయుక్తాక్షరము, 'త్' మరియు 'ర్' అక్షరముల కలయిక. దీనిలో మొదటి అక్షరము 'త్' కనుక, 'ఱ' అను అక్షరానికి ముందు ఉన్న అనుస్వారము 'న్' గా పలకవలెను.
ఉదా.:- తంత్ర (తంన్త్ర)

'ప' వర్ధము - ఒప్ప్యములు

- 'ప్, ఫ్, బ్, భ్, మ్' - పెదవుల్ నుండి పుట్టిన వర్ధములు. వీటిని 'ఒప్ప్యములు' అంటారు. వీటి ఉచ్చారణ పెదవుల సహాయముతో పలుకుతాము.
- ఈ వర్ధమునకు అనునాసిక 'మ్' కనుక, ఈ వర్ధమునకు సంబంధించిన అక్షరములకు ముందు ఉన్న అనుస్వారమును 'మ్' గా పలకవలెను.
ఉదా.:- కంప (కమ్ప), చంపా(చమ్పా), దంభ(దమ్ప), ఇంఫాల (ఇమ్పాల), సంబల(సమ్పాల)

విశ్లేషణ వర్ధము/వర్ధములు -

'క' నుండి 'ప' వరకు గల వర్ధములోని వర్ధముల ముందు వచ్చే అనుస్వారములను ఏవిధంగా ఉచ్చరించాలి అనే విషయం మనం ఇప్పటి వరకు తెలుసుకున్నాము. ఇప్పుడు ప్రత్యేక వర్ధములోని వర్ధములు అయిన 'య, ర, ల, వ, శ, మ, స, హ' లకు ముందు వచ్చు అనుస్వార ఉచ్చారణ ఏవిధంగా చేయాలో తెలుసుకుండాము.

ఉచ్చారణ ఏవిధముగా చేయాలి, అనే సృష్టతకోసమే కోష్టకము(బ్రాకెట్) లో అక్షరము ఇవ్వడము జరిగినది. వాస్తవముగా ఆ అక్షరము అక్కడ లేదు. అనుస్వార ఉచ్చారణ మరియు కొత్తగా నేర్చుకునే విద్యార్థుల ఉచ్చారణ సౌలభ్యము కోసమే ఆ అక్షరము అక్కడ ఇవ్వడమయినది.

ఒక పదము మధ్యలో అనుస్వారయుక్కమైన వర్ధము తరువాత 'య' నుండి 'హ' వరకు వచ్చు వర్ధముల ఉచ్చారణకు సంబంధించిన ఉచ్చారణములు:

- ఒక పదము మధ్యలో అనుస్వారయుక్కమైన వర్ధము తరువాత 'య' నుండి 'హ' వరకు గల విశ్లేషణ వర్ధములోని వర్ధములు ఉన్నాయి, ఆ అనుస్వార ఉచ్చారణ సానునాసికాలైన 'య్యి', 'ల్లీ', 'వ్వీ' లుగా పలుకుతాము

- **య** - సంయమ [సం (య్యి) యమ], సంయోగితా [సం (య్యి) యోగితా], సంయుక్త [సం (య్యి) యుక్త]
- **ల** - సంలగ్న [సం (ల్లీ) లగ్న], సంలాప [సం (ల్లీ) లాప]
- **వ** - సంవాద [సం (వ్వీ) వాద], సంవర్ధన [సం (వ్వీ) వర్ధన], సంవేదనా [సం (వ్వీ) వేదనా]
- **ర** - సంరచనా [సం (వ్వీ) రచనా], సంరక్షణ [సం (వ్వీ) రక్షణ], సంరేఖణ [సం (వ్వీ) రేఖణ]
- **శ/ష** - సంశయ [సం (వ్వీ) శయ], వంశ [వం (వ్వీ) శ], దంశ [దం (వ్వీ) శ], దంష్టా [దం (వ్వీ) ష్టా], సంశయ [సం (వ్వీ) శయ]
- **స** - కంస [కం (వ్వీ) స], సంసార [సం (వ్వీ) సార], సంసర్ద [సం (వ్వీ) సర్ద]
- **హ** - సింహా [సిం (వ్వీ) హా], సంహార [సం (వ్వీ) హార], సంహితా [సం (వ్వీ) హితా]

- ఒక పదము చివర అనుస్వారయుక్కమైన వర్ధము తరువాత 'య' నుండి 'హ' వరకు వచ్చు వర్ధముల ఉచ్చారణకు సంబంధించిన ఉచ్చారణములు:

- **య** - ధర్మామృతమిదం(య్యి) యథోక్తమ్
- **ర** - లోకమిమం(మ్మీ) రవిః
- **ల** - తదీత్తమవిదాం(ల్లీ) లోకాన్
- **వ** - ధ్యానం(వ్వీ) విశిష్యతే
- **శ/ష** - ఇదం(మ్మీ) శరీరమ్
- **స** - ఎవం(మ్మీ) సతతు
- **హ** - క్షయం(మ్మీ) హింసామ్

విసర్గ(ంః) - ఉచ్చారణ నియమాలు

విసర్గ అనునది స్వరమును/అచ్చులను అనుసరించి ఉంటుంది. సాధారణంగా విసర్గాను '**అహ**' అని పలుకుతాము, కానీ, అన్ని చోట్ల ఒకే విధమైన ఉచ్చారణ ఉండదు. కొన్ని సార్లు విసర్గకు ముందు ఉన్న అక్షరాలనుబట్టి, మరికొన్నిసార్లు విసర్గతరువాతపచ్చిన అక్షరాలనుబట్టిదీని ఉచ్చారణ చేయబడుతుంది.

1వ నియమం: పంక్తి చివర ఉన్న పదములో విసర్గ ఉచ్చారణం విధానము:-

భగవధీత శ్లోకములో పంక్తికి చివర ఉన్న విసర్గ ఉచ్చారణ, ముందు అక్షరానికి ఉన్న స్వర ధ్వనిని బట్టి **హ, హా, హు, హే, హౌ** మొదలగు విధములుగా మారుతూ ఉంటుంది. ఇప్పుడు వాటిని ఉదాహరణలతో చూడాలి.

విసర్గకు ముందు ఉన్న స్వరము:

- '**అ**' కారము ఉన్నట్లయితే విసర్గ ఉచ్చారణ '**హ/హు**' అని పలకాలి. ఉదా:- సంశయః - సంశయహ
- '**ఆ**' కారము ఉన్నట్లయితే విసర్గ ఉచ్చారణ '**హు**' అని పలకాలి. ఉదా:- రతాః - రతాహు
- '**ఇ, ఈ, ఐ**' కారము ఉన్నట్లయితే విసర్గ ఉచ్చారణ '**హే**' అని పలకాలి. ఉదా:- మతిహే, ధర్మైహే
- '**ఉ, ఊ, ఔ**' కారము ఉన్నట్లయితే విసర్గ ఉచ్చారణ '**హు**' అని పలకాలి. ఉదా:- కురుః - కురుహు, గోః - గోహు
- '**ఏ**' కారము ఉన్నట్లయితే విసర్గ ఉచ్చారణ '**హౌ**' అని పలకాలి. ఉదా:- భూమేః - భూమేహౌ
- '**ఓ**' కారము ఉన్నట్లయితే విసర్గ ఉచ్చారణ '**హౌ**' అని పలకాలి. ఉదా:- మానాపమానయోహౌ

2వ నియమము: కొన్ని విశిష్ట వర్ణములకు ముందు వచ్చే విసర్గాను ఉచ్చారణం విధానము:-

రెండు పదముల మధ్య ఉండే విసర్గ యొక్క ఉచ్చారణ మొదటి పదము తరువాత వచ్చే పదము యొక్క మొదటి అక్షరం ఆధారంగా మారుతూ ఉంటుంది.

- విసర్గ తరువాత '**క**' లేదా '**ఖ**' పచ్చినట్లయితే, ఆ విసర్గ ఉచ్చారణ '**భ్ర్మ**' లాగా పలకవలెను.
ఉదా:- మైత్రిః కరుణ ఏవ చ - మైత్రిః (**భ్ర్మ**) కరుణ ఏవ చ
- విసర్గ తరువాత '**ప**' లేదా '**ఫ**' పచ్చినట్లయితే, ఆ విసర్గ ఉచ్చారణ '**ఫ్ఱ్మ**' లాగా పలకవలెను.
ఉదా:- తతఃపదం తత్పరిమార్థితవ్యం - తతః(**ఫ్ఱ్మ**) పదం(**మ్మ**) తత్పరిమార్థితవ్యం(**మ్మ**)
గమనిక:- పై రెండు సందర్భాలలో విసర్గ ఉచ్చారణ నిజానికి '**క**' అనే అక్షరం '**భ్ర్మ**' గాను, '**ప**' అనే అక్షరం '**ఫ్ఱ్మ**' గాను మారదు. అది కేవలం విసర్గ తర్వాత వచ్చే '**క/ఖ**' లేదా '**ప/ఫ**' అనే అక్షరాన్ని పలకడానికి మన నోరుని సిద్ధం చేసేటప్పుడు బయటకు వచ్చే ధ్వని '**భ్ర్మ/ఫ్ఱ్మ**' లా వినిపించాలి.

- విసర్గ తరువాత '**శ, ష, స**' పచ్చినట్లయితే, ఆ విసర్గ ఉచ్చారణ '**శ్చ, ష్చ, స్మ**' అని పలకవలెను.
ఉదా:- యో మదృక్తః సు మే ప్రీయః - యో మదృక్తసు మే ప్రీయః

ఉదా:- యో మదృక్తః శాఖమ్ - ఉద్ర్వమూలమధృశాఖమ్

మనః షష్ఠానీస్నైయాణి - మనష్ఠానీస్నైయాణి

సన్తష్టః సతతం - సన్తష్టస్మంతతం

ప్రత్యేక నియమము

ఒకవేళ విసర్గ తరువాత - '**క్ష**' పచ్చినట్లయితే, ఆ విసర్గాను 1వ నియమము లో చెప్పినట్లుగా కేవలము '**హ, హా, హు**' అనే విధంగా ఉచ్చారణ చేయాలి.

ఉదా:- తేజః క్షమా ధృతిః శంఖ - తేజహు క్షమా ధృతిశంఖ,

ధృతిః క్షమా - ధృతిహు క్షమా,

ప్రాహుః క్షైతజ్ఞ - ప్రాహుహు క్షైతజ్ఞ

విసర్గ సంధి నియమాలు

భగవద్గీతలో కొన్నిచోట్ల విసర్గ 'ర్, శ్, మ్, న్' మొదలగు విధాలుగా మారడం చూస్తాము. విసర్గ సంధి నియమాల ప్రకారం ఈ మార్పు వస్తుంది.

ఉదా :- బుద్ధిః యో - బుద్ధిర్య, పరయోపేతాః తే - పరయోపేతాస్తే, వేదైః చ - వేదైశ్చ

ఈ విసర్గ సంధి నియమాలు చాలా విస్తృతమైనవి. కనుక, వాటిని రాబోయే స్థాయిలలో తెలుసుకుండాము. ప్రస్తుతం PDF లో ఏవిధంగా ఇవ్వబడిందీ, అదేవిధంగా నేర్చుకోవాలి.

ఇక్కడ గమనించవలసిన విషయము ఏమిటంటే, విసర్గ తర్వాత పైన చెప్పిన వర్ణములు కాకుండా మరి ఏ జీతర వర్ణములు వచ్చినా కూడా, విసర్గ ఉచ్చారణ, నియమము 1 ప్రకారము హ, హు, హౌ, హి, హౌ ఆది., లాగా ఉంటుంది.

అవగ్రహము (2/5)

ఈ గుర్తును అవగ్రహం అంటారు. విసర్గ/పూర్వరూప సంధి జరిగినప్పుడు ఏర్పడిన 'అకార(అ)' లోపాన్ని ఇది సూచిస్తుంది. వాస్తవానికి ఈగుర్తుకు ప్రత్యేకమైన ఉచ్చారణ అంటూ ఉండదు. సంధి విడదీయునప్పుడు దాని అర్థం లోపించకుండా ఉండడానికి ఈ గుర్తును ఉపయోగిస్తారు.

వాసుదేవః + అభిరక్షతు => వాసుదేవో అభిరక్షతు => వాసుదేవో భిరక్షతు

ఉదా:- ప్రయాణకాలే+అపి - ప్రయాణకాలేఒపి

ఆఘ్�ాత (||) - ఉచ్చారణ నియమాలు

- ఒక పదములో సంయుక్తాక్షరము (రెండు వ్యంజనముల కలయిక) వచ్చినప్పుడు, దాని ముందు వచ్చిన స్వరం మీద ఆఘ్�ాతచిహ్నము ఇవ్వబడినది. ఇక్కడ ఆఘ్�ాతము అనగా 'సంయుక్తాక్షరములోని' మొదటి అక్షరం రెండు సార్లు పలికినట్లుగా వత్తి పలకడము. ఆ ఏవిధంగా పలకాలి, అనితెలియడం కోసం, శ్వేతములలో అటువంటి సంయుక్తాక్షరాలకు ముందు ఉండే వర్ణముల పైన ఆఘ్�ాత చిహ్నము (||) ఇవ్వబడినది.

క్ష(క్+ష), త్ర(త్+ర), జ్ఞ(జ్+ఖ), త్య(త్+య), వ్య(వ్+య), ప్ర(ప్+ర) మొ.., సంయుక్త వర్ణములు ఉచ్చారణ - మవ్యక్తమ్ = మవ్+ వ్యక్త+క్తమ్, మేప్రియః = మేప్ + ప్రియః

- ఒక వ్యంజనము (హల్లు) మరియు ఒక్క స్వరము (అచ్చు) కలయిక సంయుక్తాక్షరము అనబడదు. కనుక, అక్కడ ఆఘ్ాతం ఉండదు. అటువంటివి ఉచ్చారించేటప్పుడు వత్తి పలకవలసిన ఆవసరం లేదు.

ఉదా:- విసుజామ్యహమ్ అనే పదము లో 'సు' అనేది 'షే' అనే వ్యంజనము (హల్లు) మరియు 'భు' (ంల్) అనే స్వరము (అచ్చు) కలయిక. ఇక్కడ 'సు' అనేది సంయుక్తాక్షరం కాదు కనుక, 'షే' అనే అక్షరం మీద ఆఘ్ాత చిహ్నము ఉండదు.

సంయుక్త వర్ణమునకు ముందు వచ్చిన స్వరము మీద మాత్రమే ఆఘ్ాత చిహ్నము ఉంటుంది. అంతేగాని హల్లు మీద, అనుస్వారము మీద లేక విసర్గ మీద ఆఘ్ాతచిహ్నము ఉండదు.

ఉదాహరణ: ' వాసుదేవం(వ్ఎ) ప్రజప్రియమ్ లో 'ఫ్ర' సంయుక్తాక్షరము అయినప్పటికీ, దాని ముందు అనుస్వారము ఉంది గాబట్టి ఆఘ్ాత చిహ్నము రాదు.

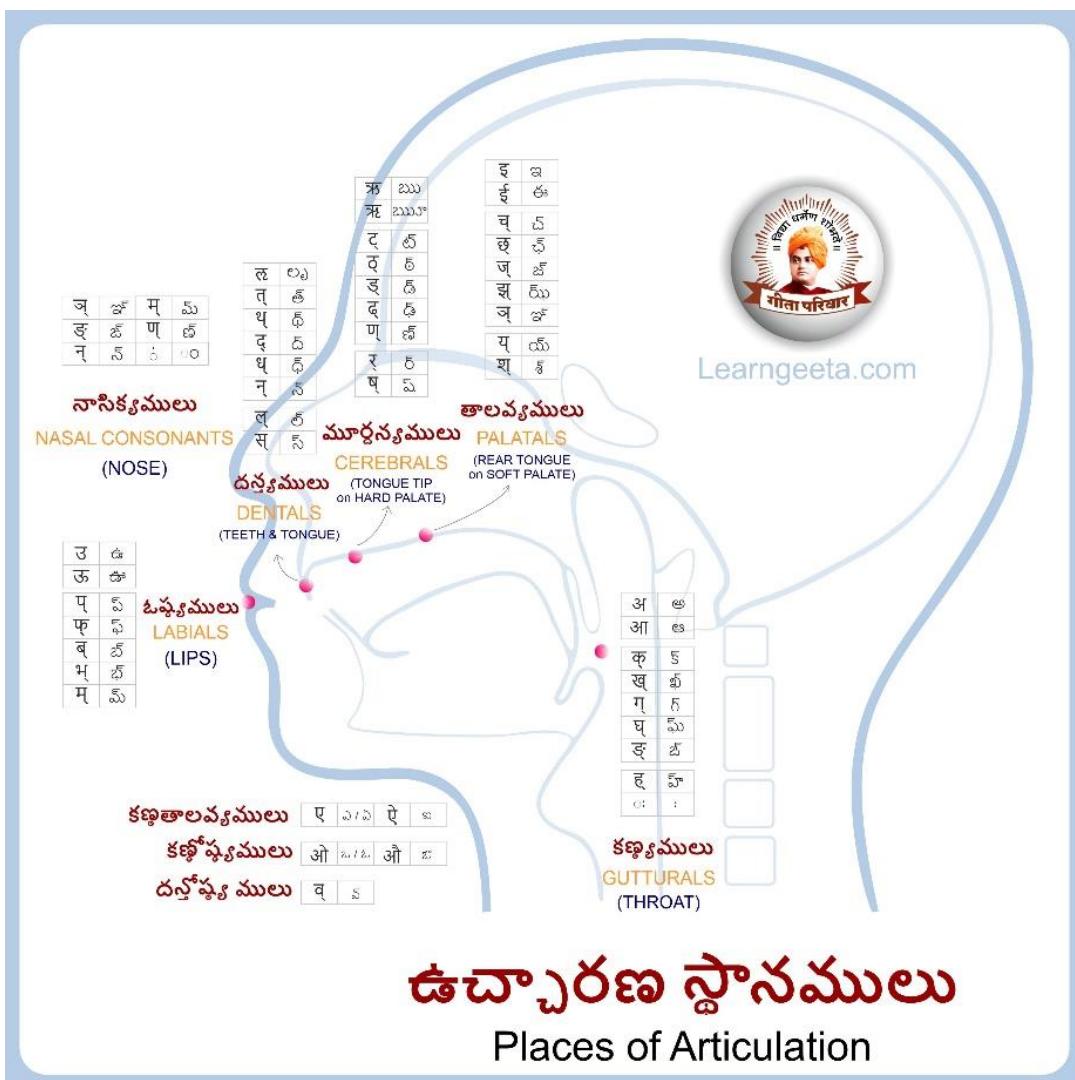
- కొన్ని స్థానాలలో స్వరము/అచ్చు తర్వాత సంయుక్తాక్షరం వచ్చినప్పటికీ, కొన్ని మినహాయింపుల ప్రకారం అటువంటి సంయుక్తాక్షరాల ముందు ఆఘ్ాత చిహ్నము ఇవ్వబడదు. అవి

1) ఒకే వర్ణము రెండు సార్లు వచ్చినప్పుడు అనగా ఒక అక్షరమునకు అదే అక్షరము వత్తుగా వచ్చినప్పుడు, దాని ముందు అక్షరం మీద ఆఘ్ాత చిహ్నము ఇవ్వబడదు.

ఉదా:- 'మయ్యవేశ్య' అనే పదం లో 'మ' మీద, 'ఉత్తిష్ఠ' అనే పదం లో 'ఉ' మీద ఆఘ్ాత చిహ్నము ఉండదు.

- 2) మూడు అక్షరములు కలిసి సంయుక్తాక్షరంగా ఉన్నపుడు కూడా, ముందు అక్షరం మీద ఆఫూత చిహ్నము ఉండదు.
ఉదా.: 'భక్త్య' అనే పదంలో 'భ' మీద మరియు, 'యేషియ' అనే పదంలో 'యే' మీదా కూడా ఆఫూత చిహ్నము ఉండదు.
- 3) సంయుక్త వర్ణములోని మొదటి అక్షరము 'రేపము లేదా హకారము' అయినపుడు అనగా తెలుగులో 'ర' మరియు 'హ' అనే అక్షరాలు వాటి వత్తుల లాగా కాకుండా, పూర్తి అక్షరం లాగా ప్రాసినపుడు కూడా, దాని ముందు అక్షరం మీద ఆఫూత చిహ్నము ఉండదు. ఉదా.: 'సరవ్యత్త' అనే పదంలో 'స' అనే అక్షరం మీద, 'గుహ్య' అనే పదంలో 'గు' అనే అక్షరం మీద కూడా ఆఫూతచిహ్నము ఉండదు

సంస్కృత భాషలో వర్ణములను ఉచ్చరించుటకు నోటిలోని విభిన్న స్థానములను ఉపయోగిస్తాము.
క్రింది చిత్రంలో వర్ణముల ఉచ్చారణ స్థానములను చూపడం జరిగింది. నిర్దిష్టమైన వర్ణాత్మకమైన స్థానములను ఉపయోగించి మనం మన ఉచ్చారణను మరింత శుద్ధంగా చేసుకోవచ్చును.
సంస్కృత భాష ఎంతో వైజ్ఞానికమైనది మరియు సమృద్ధమైనది అనే విషయాన్ని కింది చిత్రం ద్వారా తెలుసుకొనగలము.

উচ్చారణ స్థానములు

Places of Articulation

|| ఇతి ||

గీతా పరివార్ సాహిత్యాన్ని ఇతర స్థానములో ఉపయోగించగోరితే పూర్వానుమతి తప్పనిసరి.

అందుకోరకు consent@learngeeta.com ద్వారా మాకు రాయండి